

УДК 338.432:637.1

Курдиш Р.Ф.

Вінницький національний аграрний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

У статті зроблено аналіз стану виробництва та переробки молока в Україні. Узагальнено досвід діяльності молочних галузей у світі. Наведено фактори, що стримують розвиток молокопродуктового підкомплексу АПК України. Виявлено резерви й розроблено пропозиції стосовно шляхів підвищення економічної ефективності виробництва та переробки молока.

Ключові слова: економічна ефективність виробництва; аналіз економічного стану; перспективи розвитку.

Kurdysh R.

THE CURRENT STATE AND TRENDS OF DAIRY PRODUCTS IN UKRAINE AND WORLDWIDE

Topical at present remains a matter of milk and dairy products. The object of study is the economic situation and prospects of the dairy industry in Ukraine.

The article aims to study conditions and current trends in the dairy industry Ukraine due to the global and domestic features, identification of reserves and proposals regarding ways to improve the economic efficiency of the production and processing of milk.

According to a specific goal the following main objectives: summarize the theoretical and methodological basis of evaluation of milk and milk products; to analyze and compare the status and prospects of the dairy industry in Ukraine and abroad; identify the reserves and draft proposals to improve the efficiency of milk production and processing.

Theoretical and methodological basis for investigation are general scientific principles of dialectics, fundamental regulations of modern economical theory, works of home and foreign scientists out of problems of efficient functioning of dairy industry.

The information base of research is laws and regulations, State of statistics, materials Food and Agriculture Organization FAO and periodicals.

The article analyzes the economic situation and perspectives of the dairy industry of Ukraine; The experience of the dairy industry in the world; detected and processed reserves suggestions to improve the efficiency of milk production and processing.

Despite the reduction in the number of cows in 2013 due to increased milk yield per cow increased milk production. The analysis of the dairy industry of Ukraine suggests a number of alarming trends in production and consumption of dairy products. Increase production and high world dairy observed mainly in developed countries.

Future directions of development of dairy industry in Ukraine: cooperative milk producers; State support household population; final approval of the course to European integration and ensuring compliance with EU standards; Work on increasing demand for dairy products.

Obtained in the course of research results and analysis of the prospects for the dairy industry of Ukraine (due to the global and national trends) will be used in future studies to identify the reserves and increase production efficiency and milk processing dairy processors and tested on the relevant business in the region.

Key words: economical efficiency of the production; analysis of the economic situation; prospects for Development.

Курдыш Р.Ф.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ПРОИЗВОДСТВА МОЛОЧНОЙ ПРОДУКЦИИ В УКРАИНЕ И МИРЕ

В статье сделан анализ состояния производства и переработки молока в Украине. Обобщен опыт деятельности молочных отраслей в мире. Приведены факторы, сдерживающие развитие молокопродуктового подкомплекса АПК Украины. Выявлены резервы и разработаны предложения относительно путей повышения экономической эффективности производства и переработки молока.

Ключевые слова: экономическая эффективность производства; анализ экономического состояния; перспективы развития.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Молочна галузь, не зважаючи на низьку ефективність виробництва і переробки молока, займає одне з провідних місць в агропромисловому комплексі України. Тому забезпечення зростання обсягів виробництва молока та молокопродуктів, поліпшення їх якості та зниження собівартості виготовлення є важливим завданням сьогодення.

З метою підвищення економічної ефективності діяльності молокопереробних підприємств та забезпечення населення молочними продуктами глибокого вивчення потребує стан та розвиток молочної галузі АПК і процесів, що в ній відбуваються.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Особливості та основні проблеми функціонування молочної галузі у своїх працях розглядали такі вчені як Н.С. Белінська, П.І. Гайдуцький, Т.Г. Дудар, С. М. Кваша, Д. М. Крисанов, М. К. Пархоμεць П.Т. Саблук, В.Б. Смолінський та інші. У своїх працях науковці аналізують стан виробництва і

перероблення молока в Україні, прогнозують перспективи розвитку галузі. Вирішення проблем ефективності виробництва та переробки молока розглянуто в наукових працях С. В. Васильчака, Н. М. Гапочки, О. Р. Жидяка, О. В. Шкільова та ін. Однак, стану та перспективам розвитку молокопереробної галузі України, враховуючи світові тенденції, на наш погляд слід приділити більше уваги. Малодослідженими залишаються питання адаптації закордонного досвіду в умовах вітчизняних молокопереробних підприємств. Разом з тим, організаційно-економічні чинники, від яких залежить розвиток молочної галузі, постійно знаходяться в динамічному стані й надалі потребують постійного комплексного дослідження.

Цілі статті. Відповідно до визначеної мети поставлено такі основні завдання: проаналізувати та порівняти стан та перспективи розвитку молочної промисловості України та за її межами; виявити резерви й опрацювати пропозиції з підвищення ефективності виробництва та переробки молока.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Молочна галузь України, не зважаючи продовження зниження поголів'я корів, продовжує займати одне з провідних місць в агропромисловому виробництві країни. За повідомленням УНН питома вага молочної галузі в загальних обсягах харчової та переробної промисловості складає близько 14%, що є одним з найвищих показників серед інших галузей [1].

Згідно з інформацією Державної служби статистики у 2013 [2] році поголів'я корів й надалі скорочувалося: станом на 1 січня 2014 р. у господарствах усіх категорій утримувалося вже тільки 2,51 млн. корів, що на 1,8% менше, ніж на 1 січня 2013р. та на 2,8% менше ніж у 2011 році. Господарствами населення утримувалось 77,5 % загальної чисельності корів (на рівні показника на початок 2013 р.). У сільськогосподарських підприємствах у 2013 р., порівняно з 2012 р. відбулося скорочення чисельності корів на 1,7%, таке саме скорочення чисельності корів спостерігається і в господарствах населення. Зазначені тенденції, на наш погляд є наслідком: падіння попиту на молочну продукцію на внутрішньому ринку, що пов'язано зі зниженням платоспроможності населення; зменшення об'єму експорту, що пов'язано з низькою

конкурентоспроможністю вітчизняної молочної продукції, виготовленої з низькоякісної сировини.

Не зважаючи на скороченню поголів'я корів, за рахунок збільшення надоїв від однієї корови (найбільший приріст надоїв на одну корову спостерігався у сільськогосподарських підприємств – 3,2% у порівнянні з 2012 роком [2]) зросли і загальні обсяги виробництва молока у 2013 році до 11488 тис. т. (1% приросту у порівнянні з 2012 роком та 3,6% у порівнянні з 2011 р.) (табл. 1). Слід виокремити сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства, де спостерігалось зростання цього показника відповідно на 2,5% та 9%. Це свідчить про зміцнення кормової бази та покращення структури стада у даній категорії господарств, але така позитивна зміна не мала вирішального впливу на загальний обсяг, оскільки частка молока виробленого сільськогосподарськими підприємствами становить лише 22,5%.

Таблиця 1

Динаміка основних економічних показників молочної галузі України

Показник	2011	2012	2013	Відносне відхилення, %	
				Базисне (гр.3: гр.1)	Ланцюгове (гр.3: гр.2)
Кількість молокопереробних підприємств	200	196	266	133	136
Поголів'я корів (тис. гол):					
- господарства усіх категорій;	2582	2554	2509	97,2	98,2
- с/г підприємства;	584	575	565	97,7	98,3
- у т. ч. фермерські господарства;	40	41	45	112,5	109,8
- господарства населення.	1999	1979	1944	97,2	98,2

Продовження табл. 1

Виробництво молока за категоріями господарств (тис. т):					
- господарства усіх категорій;	11086	11378	11488	103,6	101,0
- с/г підприємства;	2244	2535	2582	115,1	102,5
- у т. ч. фермерські господарства;	123	144	157	127,6	109,0
- господарства населення.	8800	8843	8906	101,2	100,7
Виробництво окремих видів молочної продукції (тис. т):					
- вершкового масла;	76,7	88,6	94,3	122,9	106,4
- йогурт та інші ферментовані чи сквашені молоко та вершки;	474	489	522	110,1	106,7
- молоко та вершки, жирністю більше 6%, неконцентровані та не підсолоджені;	31,4	36,1	47,9	152,5	132,7
- сири жирні	178	168	165	92,7	98,2
- молоко оброблене рідке	890	910	961	108,0	105,6
Виробництво молока на одну особу за рік (кг)	243	250	253	104,1	101,2

Продовження табл. 1

Споживання молока і молочних продуктів на одну особу за рік (у перерахунку на молоко), кг	205	205	215	104,9	104,9
---	-----	-----	-----	-------	-------

Статистичні дані свідчать про низку загрозливих тенденцій в Україні щодо виробництва та споживання молокопродуктів. Зокрема, формування попиту та пропозиції на ринку тваринницької продукції в даний час має певні складності. Через стрімке скорочення поголів'я худоби, починаючи з 1990 р., постійне зменшення виробництва молока, низьку купівельну спроможність більшої частини споживачів попит на цю продукцію обмежений і має тенденцію до зменшення, особливо власного виробництва, внаслідок чого скорочується рівень споживання у розрахунку на одну особу. Так в у 2013 р. споживання молока на одну особу становило 215 кг., тоді як ще у 2007 р. цей показник становив 235 кг на особу, тоді як раціональна норма становить – 380 кілограм.

При вивченні проблем та перспектив розвитку молочної галузі важливу роль займають основні тенденції розвитку світового ринку молока та молочної продукції.

Молоко виробляють у 191 країнах. У 2013 році в світі вироблено 784 млн. тонн молока, з них близько 85% (638 млн. т.) – коров'ячого, свідчать дані Продовольчої сільськогосподарської організації ООН (FAO) [3].

На 5 найбільших виробників молока у світі (Індія, США, Китай, Пакистан, Росія) припадає 46 % всього виробництва. Україна у 2013 році зайняла 9-е місце з часткою 2,4 % від його загального обсягу[4]. На жаль, наша держава втратила свої позиції у світовому рейтингу виробників молока, займавши у 1990 році високе 5-те місце.

За період з 1990 по 2013 роки виробництво коров'ячого молока в світі постійно збільшувалось в середньому на 1-2% на рік (з 479 млн. т. до 784 млн. т., або на 38,9%) і така тенденція на нашу думку зберігатиметься й у майбутньому [4].

Характерною ознакою організованості у молочної галузі є

високий рівень переробки молока. Загалом у світі на переробні підприємства надходить приблизно 53% від виробленого молока усіма господарськими структурами [4]. Однак цього не можна сказати про Україну де в 2013 році на переробку надійшло 39,8% (4570,2 тис. т.) виробленого молока [2]. Решту молока використовують в основному для особистого споживання.

З метою порівняння наведемо деякі економічні показники молочних галузей країн світу та України станом на кінець 2013 року [5]. Для оптимальності візьмемо по 5 найбільших країн-виробників СНД та світу (табл.2).

Таблиця 2

Динаміка деяких економічних показників молочної галузі у країнах світу

Країна	Показник								
	Виробництво молока по роках, млн. т.			Виробництво масла по роках, тис. тонн			Поголів'я ВРХ по роках, млн. голів		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Азербайджан	1,6	1,7	1,8	21,1	21,8	21,9	2,6	2,7	2,7
Білорусь	6,5	6,8	6,6	104	113	99,1	4,2	4,2	4,3
Казахстан	5,2	4,9	4,9	14,6	13,8	14,1	6,2	5,7	5,9
Росія	31,6	31,8	30,5	219	216	227	20	20	20
Україна	11,1	11,4	11,5	76,7	88,6	111	4,5	4,4	4,5
Індія	121	125	*	3383	3437	*	324	333	*
Китай	37,4	42,7	*	100	107	*	106	138	*
Німеччина	30,3	30,5	*	425	447	*	13	13	*
США	89,0	90,9	*	821	844	*	93	91	*
Франція	25,3	24,9	*	424	427	*	19	19	*

Розроблено автором за даними російського статистичного щорічника [3]

Висновки. Аналізуючи стан та тенденції змін у галузі виробництва та переробки молока можна зробити наступні висновки: не зважаючи на постійне зменшення поголів'я корів водночас спостерігається зростання їх продуктивності, цьому на

наш погляд сприяло зміцнення кормової бази та покращення структури стада сільськогосподарських підприємств; споживання молока на одну особу, хоча й залишається майже незмінним на протязі кількох років, є досить низьким в основному завдяки невисокій купівельній спроможності споживачів та проблемам з якістю молочної продукції; низька якість вітчизняної сировини далеко не забезпечує у повній мірі виробничі потужності переробних підприємств; нарощування виробництва у молочних галузях світу відбувається в основному у розвинених країнах, де для цього є сприятливі умови, попит на молочну продукцію залишається приблизно на одному й тому ж рівні, а зміни відбуваються лише у структурі споживання продукції; тваринництво України та країн СНД важко переживає перехідний етап в економіці й досі перебуває у кризовому стані.

Перспективні напрямки розвитку молочної галузі України на наш погляд наступні: кооперація виробників молока, задля зменшення негативних наслідків дрібнотоварного виробництва; необхідно продовжувати роботу по зміцненню кормової бази та за рахунок введення високопродуктивних порід особливо у домогосподарствах населення; суттєво вплинути на молочний сектор може державна підтримка, а саме: фінансова підтримка на закупівлю корів, допомога по компенсації відсотків за користування кредитами комерційних банків, водночас слід остаточно затвердити курс на євроінтеграцію й забезпечення дотримання стандартів ЄС; підвищенню попиту на молочну продукцію на наш погляд сприятимуть: створення екологічно чистої продукції; покращення якісних характеристик молочних виробів; виробництво дієтичної продукції; зменшення вмісту консервантів і т. п..

1. В Україні стало вдвічі менше молокозаводів: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/> – 21 листопада 2013 р.
2. Статистичний щорічник України за 2013 рік [Текст] / Держкомстат України; за ред. О.Г. Осауленка. – К.: Держстат України, 2014. – 534 с.
3. FAOSTAT: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://faostat3.fao.org/>.
4. DAIRY NEWS: новости молочного рынка каждый день: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dairynews.ru/>.
5. Российский статистический ежегодник, 2014 [Текст]: Стат. сб. / Росстат. – Р76 М., 2014. – 693 с.